

**საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფოს ფორმირების ისტორიული
დინამიკა და თეორიული კონცეფციები**

ნანა გიორგაშვილი

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის

სოციალური პოლიტიკის მეცნიერებათა დოქტორი.

n.giorgashvili.nana@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0002-4795-4621>

DOI: 10.52340/splogos.2025.03.06

აბსტრაქტი

საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფოს ფორმირება წარმოადგენს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს პროცესს თანამედროვე პოლიტიკური თეორიისა და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ისტორიაში. კეთილდღეობის სახელმწიფოს იდეის წარმოშობა უკავშირდება ევროპულ პოლიტიკურ აზროვნებას, სადაც ადამიანის ღირსებისა და სოციალური თანასწორობის პრინციპები თანდათან გადაიზარდა სახელმწიფოს სოციალური პასუხისმგებლობის კონცეფციად. მისი ჩამოყალიბება ისტორიულად დაკავშირებულია ინდუსტრიული საზოგადოების განვითარებასთან, ეკონომიკური კრიზისების შედეგებთან და სოციალური სამართლიანობისადმი მოთხოვნილებასთან. სტატიაში გაანალიზებულია კეთილდღეობის სახელმწიფოს განვითარების ძირითადი ეტაპები – პროტოტიპული იდეებიდან (პლატონი, არისტოტელე, თომას მორი, კამპანელა) დაწყებული თანამედროვე მოდელებამდე, რომლებიც მოიცავს ბისმარკიანულ, ბევერიჯიანურ და სკანდინავიურ სისტემებს. კვლევა ასახავს ამ მოდელთა თეორიულ საფუძვლებს, ისტორიულ დინამიკას და მათ გავლენას თანამედროვე სოციალური პოლიტიკის ფორმირებაზე.

საკვანძო სიტყვები: კეთილდღეობის სახელმწიფო, სოციალური პოლიტიკა, ევროპული მოდელები, ისტორიული განვითარება, სოციალური სამართლიანობა

Historical Dynamics and Theoretical Concepts of the Formation of the Welfare State

Nana Giorgashvili

Doctor of Social Policy,

Caucasus International University

n.giorgashvili.nana@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-4795-4621>

Abstract

The formation of the welfare state represents one of the most significant developments in the history of modern political theory and socio-economic evolution. The origins of the welfare state are rooted in European political thought, where the principles of human dignity and social equality gradually evolved into the concept of state social responsibility. Its emergence is historically linked to the rise of industrial society, economic crises, and the growing demand for social justice. This article analyzes the major stages in the evolution of the welfare state from early philosophical prototypes (Plato, Aristotle, Thomas More, Campanella) to modern models such as the Bismarckian, Beveridgean, and Scandinavian systems. The research discusses the theoretical foundations, historical dynamics, and influence of these models on contemporary social policy formation.

Keywords: Welfare State, Social Policy, European Models, Historical Development, Social Justice

კვლევის მიზანია საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფოს ისტორიული განვითარების ძირითადი ეტაპების, თეორიული მოდელებისა და მათი გავლენის განხილვა თანამედროვე სოციალური პოლიტიკის კონტექსტში.

თეორიული ჩარჩო და მეთოდოლოგია: სტატია წარმოადგენს ლიტერატურული ანალიზისა და ისტორიულ-კონცეპტუალური მიდგომის კომბინაციას. გამოყენებულია კლასიკური და თანამედროვე ნაშრომების შესწავლა, კომპარატიული ანალიზი და სოციალურ-ეკონომიკური პროცესების თეორიული მოდელირება, ასევე ნორმატიული და ემპირიული მიდგომების კომბინაცია, რომელიც შესაძლებელს ხდის კეთილდღეობის სახელმწიფოს კონცეპტუალური ევოლუციის გაგებას და მიზნად ისახავს საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფოს ჩამოყალიბების პროცესის შესწავლას სხვადასხვა ეპოქაში და მის თეორიულ კონცეფციებში. თეორიულ საფუძვლად გამოყენებულია ისეთ ავტორთა ნაშრომები, როგორებიცაა: ლორენც ფონ შტეინი, ჯონ მეინარდ კეინსი, რობერტ ტიტმუსი, გოსტა ესპინგ-ანდერსენი.

კვლევის მეთოდოლოგიური მიდგომა საშუალებას იძლევა, გამოკვეთილ იქნას ისტორიული გამოცდილებისა და თანამედროვე პრაქტიკის ძირითადი ლოგიკა, რაც უზრუნველყოფს საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფოს კონცეფციის უკეთ გაგებას, პრაქტიკული და თეორიული მნიშვნელობის განსაზღვრას.

მეცნიერული სიახლე: სტატია აერთიანებს ისტორიულ, თეორიულ და პრაქტიკულ ასპექტებს, ამგვარად იძლევა სრულყოფილ ხედვას სოციალურ სახელმწიფოს განვითარებაზე ევროპულ კონტექსტში.

მეცნიერული სიახლე ასევე ვლინდება იმაში, რომ სტატია იძლევა სისტემურ ხედვას ევროპული სახელმწიფოების გამოცდილებაზე, აერთიანებს ისტორიულ წყაროებსა და თანამედროვე პრაქტიკას, რაც ხელს უწყობს კონსტრუქციული მოდელების შესწავლას და პოლიტიკურ რეკომენდაციებს სოციალური კეთილდღეობის აღსადგენად. საბოლოოდ, სტატია შეავსებს არსებული კვლევების პოტენციურ სიცარიელეს, განსაკუთრებით ევროპული კონტექსტის განვითარების ეტაპების, სოციალური დაცვის სისტემების ეფექტურობისა და სოციალური ბალანსის უზრუნველყოფის პრაქტიკული მექანიზმების ინტეგრირებული ანალიზით.

შესავალი

საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფო წარმოადგენს თანამედროვე პოლიტიკური ეკონომიკის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ინსტიტუციურ მოვლას, რომლის მიზანი თითოეული მოქალაქის სოციალური, ეკონომიკური და კულტურული კეთილდღეობის უზრუნველყოფაა. ისტორიულად, საზოგადოების კეთილდღეობის პრობლემები აქტუალობას არასდროს კარგავდა. სახელმწიფოებრიობის ჩამოყალიბებისას, ფილოსოფოსები, ეკონომისტები, პოლიტოლოგები და სხვა მეცნიერები ცდილობდნენ შეექმნათ იდეალური სახელმწიფო, რომელიც მაქსიმალურად უზრუნველყოფდა მოქალაქეთა საჭიროებებს. სოციალურ-ეკონომიკური პრიორიტეტები სხვადასხვა ისტორიულ ეტაპზე სხვადასხვანაირად იქმნებოდა, რაც ეფუძნებოდა საზოგადოებრივი მოწყობის თავისებურებებს, ეკონომიკურ განვითარებასა და კულტურულ ტრადიციებს.

ანტიკური ხანის ფილოსოფოსები, როგორიცაა პლატონი და არისტოტელე, უკვე ადგენდნენ სახელმწიფოს იდეალურ კონცეფციებს. პლატონის მიხედვით, „სამართლიანი სახელმწიფო“ გულისხმობდა ფილოსოფოსთა მმართველობას, ან მმართველის ფილოსოფიურ განათლებას, რათა მიღწეულიყო საერთო კეთილდღეობა. არისტოტელე ხაზს უსვამდა ეკონომიკური თანასწორობის მნიშვნელობას, სადაც სახელმწიფო სტაბილურობა დამოკიდებულია საშუალო ფენის არსებობაზე, რაც პრაქტიკულად განსაზღვრავს იდეალურ თანამედროვე

დემოკრატიულ ქვეყნებში.

კეთილდღეობის სახელმწიფოს კონცეფცია თანამედროვე პოლიტიკურ მეცნიერებაში ერთ-ერთ ცენტრალურ კატეგორიად იქცა. იგი აერთიანებს სახელმწიფოს, როგორც ეკონომიკური და სოციალური კეთილდღეობის გარანტორის ფუნქციას. ამ იდეის საფუძველი ევროპულ პოლიტიკურ ფილოსოფიაშია ჩადებული, თუმცა მისი ინსტიტუციონალური ფორმირება მე-19-20 საუკუნეებში, ინდუსტრიული საზოგადოების ჩამოყალიბებასა და დემოკრატიული მმართველობის მოდელების განვითარებასთან ერთად შეიქმნა, მაშინ, როდესაც გაჩნდა ეკონომიკური და სოციალური უთანასწორობა. საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფოს კონცეფცია ეფუძნება არა მხოლოდ ეკონომიკურ უზრუნველყოფას, არამედ კულტურულ, სოციალურ და სამოქალაქო უფლებებსაც. დღეს სოციალური სახელმწიფო წარმოადგენს დემოკრატიულ ინსტიტუციურ მექანიზმს, რომელიც აღიარებს ადამიანის უმაღლეს ღირებულებას და ქმნის პირობებს ღირსეული ცხოვრების, თავისუფალი განვითარებისა და ინდივიდუალური შემოქმედებითი პოტენციალის რეალიზებისთვის.

თემის აქტუალობა: თანამედროვე ქვეყნებში სოციალური პოლიტიკა წარმოადგენს სტრატეგიულ ინსტრუმენტს, რომელიც განსაზღვრავს ქვეყნის ეკონომიკურ და სოციალურ სტაბილურობას.

საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფო თანამედროვე მსოფლიოში ერთ-ერთი ყველაზე აქტუალური საკითხია, რადგან იგი უშუალოდ ეხება სოციალური სტაბილურობის, ეკონომიკური უსაფრთხოებისა და მოქალაქეთა ძირითადი უფლებების დაცვას. გლობალური ეკონომიკური უთანასწორობა, დემოგრაფიული ცვლილებები და სოციალური სოლიდარობის დასუსტება ზღუდავს მოქალაქეთა კეთილდღეობას, რის შედეგადაც სახელმწიფო პასუხისმგებლობა სოციალური დაცვის უზრუნველყოფაზე განსაკუთრებულად აქტუალური ხდება.

ამ კონტექსტში, ისტორიული გამოცდილება და თეორიული მოდელები საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფოს ტიპებისა (ლიბერალური, კორპორატიული, სკანდინავიური) უზრუნველყოფს ძირითადი მიმართულებების განსაზღვრას თანამედროვე სოციალური პოლიტიკისთვის. კლიმატის ცვლილება, პანდემიები და ეკონომიკური კრიზისები კიდევ უფრო აძლიერებს ამ თემის მნიშვნელობას, რადგან სოციალური სისტემების მდგრადობა პირდაპირ გავლენას ახდენს ქვეყნის განვითარების ხარისხსა და მოქალაქეთა კეთილდღეობაზე.

კეთილდღეობის სახელმწიფოს ისტორიული განვითარება

სოციალური კეთილდღეობის თანამედროვე თეორიების შესწავლის წინაპირობაა ისტორიული განვითარებისა და სახელმწიფოებრივი აზრის კვლევა. სწორედ ისტორიული ცოდნა გვაძლევს შესაძლებლობას, გავიგოთ კეთილდღეობის სახელმწიფოს არსის შესახებ არსებული განსხვავებული

შეხედულებები. ფილოსოფოსები, ეკონომისტები, პოლიტოლოგები და სხვა ცნობილი ისტორიული მოღვაწეები სახელმწიფოებრიობის ჩამოყალიბების მომენტიდან ცდილობდნენ, შეექმნათ იდეალური სახელმწიფოს მოდელი, სადაც თითოეულ კონცეფციაში განსაკუთრებული ადგილი ეთმობოდა კონკრეტულ სოციალურ პრიორიტეტს.

მოქალაქეობის თეორიებისა და სოციალური სახელმწიფოს განხილვის კონტექსტში მნიშვნელოვანი ხდება ანტიკური ხანის მოაზროვნეთა შეხედულებების გააზრება. ბერძენი ფილოსოფოსი პლატონი, თავის ნაშრომში სახელმწიფო, ასახავს "სამართლიანი" სახელმწიფოს იდეალს, რომელშიც ფილოსოფოსები განიხილებიან, როგორც ბერძენი მმართველები. მისი აზრით, თუ მმართველი არ არის ფილოსოფოსი, მას უნდა ჰქონდეს ფილოსოფიური განათლება⁵⁸.

პლატონის არგუმენტები სამართლიანი სახელმწიფოს შესახებ თანამედროვე მკვლევართა მხრიდან ხშირად პარალელდება უტოპიურ კომუნიზმთან, რომლისკენაც მიისწრაფოდნენ კარლ მარქსი და ფრიდრიხ ენგელსი⁵⁹. მათი ძირითადი თეზისის მიხედვით შრომის განაწილება იდეალურ საზოგადოებაში უნდა შეესატყვისებოდეს ინდივიდის ბუნებრივ საჭიროებებსა და საზოგადოებრივ მოთხოვნილებებს⁶⁰.

არისტოტელე თავის ნაშრომში „პოლიტიკა“, განიხილავს სახელმწიფოს იდეალურ მოდელს. სადაც მმართველობა მიმართულია საზოგადოების კეთილდღეობის უზრუნველყოფაზე. მისი აზრით, სახელმწიფოს სტაბილურობა ისწრაფვის შუა მდგომარეობის მიღწევისაკენ: არცერთი ინდივიდი არ უნდა იყოს ზედმეტად მდიდარი ან უკიდურესად ღარიბი, რადგან ასეთ შემთხვევაში ქვეყანა იღებს ან დემოკრატიის უკიდურესობას, ან ოლიგარქიას, ან ტირანიას⁶¹. შესაბამისად საუკეთესო მმართველობის ფორმა იქმნება მაშინ, როდესაც სახელმწიფოს მოსახლეობის უმრავლესობას საშუალო ფენა შეადგენს⁶².

არისტოტელეს მოსაზრებებს პრაქტიკული ანალოგი აქვს ისეთი დემოკრატიული სახელმწიფოების სოციალურ-ეკონომიკურ სისტემებში, როგორიცაა, მაგალითად აშშ, სადაც სტაბილური საზოგადოებრივი განვითარების საყრდენს სწორედ საშუალო ფენა წარმოადგენს.

მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს ტომაზო კამპანელას „იდეალურ

⁵⁸ პლატონი, სახელმწიფო, თარგმ. თამაზ ბერიძე (თბილისი სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2017) ხელმისაწვდომია: <https://library.iliauni.edu.ge> › 2017/03 › platon

⁵⁹ Karl Marx and Friedrich Engels, The German Ideology (New York: International Publishers; 1970) 47-52

⁶⁰ Aristotle, Politics, trans. H. Rackham (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1932) 1253a-1255a.

⁶¹ არისტოტელე, პოლიტიკა (Cambridge: Cambridge University Press, 2020), 21

⁶² იქვე.

სახელმწიფოს“, რომელიც წარმოდგენილია ნაშრომში „მზის ქალაქი“. კამპანელას მიხედვით, ასეთი ქალაქის სოციალური წყობა დაფუძნებულია მორალურ ღირებულებებზე, სადაც მოსახლეობა არ ეძებს მხოლოდ მატერიალურ სარგებელს არამედ აფასებს სულიერ განვითარებასაც. მართვის ფორმა კი – თეოკრატიაა, რომელიც მოიცავს პრიმიტიული დემოკრატიის ელემენტებს⁶³.

სოციალური კეთილდღეობის დასავლურ მოდელებს შორის, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია „სოციალური სახელმწიფოს მოდელი“. სამეცნიერო განხილვებში „სოციალური სახელმწიფოს“ იდეა განმტკიცებულია გერმანელი მეცნიერი ლორენც ფონ შტეინის მიერ.⁶⁴ ის, თავის თანამედროვე კარლ მარქსის მსგავსად, ამტკიცებდა, რომ ბურჟუაზიულ საზოგადოებაში გარდაუვალია კლასობრივი წინააღმდეგობების წარმოშობა. მისი აზრით, სახელმწიფოს მთავარი ამოცანაა, სოციალური რეფორმების გზით აღმოფხვრას ეს წინააღმდეგობები. ლორენც ფონ შტეინმა განსაზღვრა „სოციალური სახელმწიფოს“ თეორიული ჩარჩო, როგორც ისეთი სახელმწიფო, რომელიც ეკონომიკური პროგრესის პარალელურად ზრუნავს მოქალაქეთა სოციალურ უსაფრთხოებაზე.

„სოციალური სახელმწიფოს“ ცნება, მან ყველაზე მკაფიოდ ჩამოაყალიბა ნაშრომში „სოციალური მოძრაობების ისტორია საფრანგეთში“ 1789 წლიდან⁶⁵. ლორენც ფონ შტეინი წერდა, რომ სახელმწიფომ „უნდა უზრუნველყოს აბსოლუტური თანასწორობა საზოგადოების ყველა კლასისათვის, ასევე ინდივიდუალური თვითდამკვიდრების შესაძლებლობა თავის ძალაუფლებაზე დაყრდნობით. ის უნდა ემსახუროდეს ეკონომიკურ და საზოგადოებრივ პროგრესს, ყველა თავისი მოქალაქისთვის, რადგან, ერთის განვითარება საფუძველს ქმნის მეორის განვითარებისთვის, სწორედ ეს არის სოციალური სახელმწიფოს არსი“⁶⁶.

სოციოლოგმა ვილფრედო პარეტომ ჩამოაყალიბა პრინციპი, რომლის თანახმადაც მაქსიმალური კეთილდღეობა მიიღწევა რესურსების ოპტიმალური განაწილებით⁶⁷. სახელმწიფოში, სადაც ზრუნავენ ყველა ადამიანის კეთილდღეობაზე, არსებობს კეთილდღეობის პოტენციურად შეუზღუდავი მოცულობა.

მე-19 საუკუნეში, ინდუსტრიული რევოლუციის ფონზე, სოციალური უთანასწორობის ზრდამ გამოიწვია სახელმწიფოების ახალი პასუხისმგებლობების ჩამოყალიბება. გერმანიაში ოტო ფონ ბისმარკის რეფორმებმა საფუძველი ჩაუყარა „ბისმარკიანურ მოდელს“, სოციალური დაზღვევის სისტემას, რომელიც მოიცავდა პენსიას, ავადმყოფობისა და უბედური შემთხვევის დაზღვევას.

⁶³ Tommaso Campanella „La Citta del Sole“-გამოც. 2016წ.(Palgrave Macmillan) მაკმილანის გამომცემ.

⁶⁴ Lorenz von Stein, History the Social Movement in France: 1789 to the Present (Paris: F.A. Brockhaus, 1850)

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid., 34-36.

⁶⁷ Vilfredo Pareto, Manual of Political Economy, trans. Ann S. Schwier and Alfred S. Schwier (New York: Augustus M. Kelley, 1971).

1930-იან წლებში ინგლისურენოვან ქვეყნებში გაჩნდა ცნება "საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფო", რომლის ჩამოყალიბებაში მონაწილეობდნენ ისეთი მკვლევრები, როგორებიც არიან გუნარ მირდალი, პოლ სამუელსონი, რობერტ ტიტმუსი, ელვინ ჰანსენი და სხვები.⁶⁸

მე-20 საუკუნის პირველ ნახევარში, ეკონომიკურმა კრიზისებმა და ომებმა წარმოშვა ახალი მიდგომები ეკონომიკურ პოლიტიკაში. ჯონ მენარდ კეინსის თეორიამ („Keynesian economics“) გაამართლა სახელმწიფოს ჩარევა ეკონომიკაში, როგორც დასაქმებისა და სოციალურ სტაბილურობის მთავარი მექანიზმი.

დიდ ბრიტანეთში უილიამ ბევერიჯის რეფორმებმა (1942) შექმნა საყოველთაო სოციალური დაცვის სისტემა, რომელიც მოგვიანებით იქცა „ბევერიჯიანულ მოდელად“. ამ მოდელის არსია სახელმწიფოს პასუხისმგებლობა ყველა მოქალაქის მინიმალური სოციალური სტანდარტის უზრუნველსაყოფად.

ნეოკლასიკური თეორიის, ცენტრალურ ელემენტს წარმოადგენს ინდივიდუალური კეთილდღეობა, რომელიც დამოკიდებულია ორ ფაქტორზე: ინდივიდუალური მოთხოვნილებები; ბაზრის მიერ შემოთავაზებული რესურსები.

⁶⁹

ამ კონცეფციის მიხედვით, სოციალური კეთილდღეობის მისაღწევად აუცილებელია ინდივიდუალური და კოლექტიური მოთხოვნილებების ოპტიმალური კომბინაცია.

სოციალური პოლიტიკის ეროვნული მექანიზმებისა და ინსტიტუტების ფორმირებაზე გავლენას ახდენს სხვადასხვა ფაქტორი: სახელმწიფოს წყობა, ეკონომიკური განვითარების დონე, სამოქალაქო საზოგადოების სტრუქტურა და ისტორიულ-კულტურული ტრადიციები. მიუხედავად სახელმწიფოთა მრავალფეროვნებისა, შესაძლებელია მათი დაჯგუფება გარკვეული ნიშან-თვისებების მიხედვით.

ამ თვალსაზრისით, ფართოდაა გავრცელებული დანიელი მეცნიერის გოსტა ესპინგ-ანდერსენის კლასიფიკაცია. მან 1990-იანი წლებიდან დაიწყო მაღალი კეთილდღეობის მქონე კაპიტალისტური ქვეყნების სოციალური პოლიტიკის კვლევა. ჩამოაყალიბა სოციალური დაცვის სამი ძირითადი მოდელი: ლიბერალური, კონსერვატიული ანუ კონტინენტურ-ევროპული და სკანდინავიური ანუ სოციალურ დემოკრატიული მოდელი.⁷⁰

კონტინენტალურ-ევროპული ანუ კონსერვატიული ქვეყნები (გერმანია, ჰოლანდია, საფრანგეთი, იტალია, ავსტრია), რომლებიც ეფუძნებიან ბისმარკის

⁶⁸ Gosta Esping-Andersen, The Three Worlds of Welfare Capitalism. (Princeton University Press -1990), p.9-15.

⁶⁹ Philip Fontaine, Menger Jevons, and Walras Un-Homogenized, De-Homogenized, and Homogenized: A Comment on Peart, The American Journal of Economics and Sociology. Vol. 57, No. 3 (Jul., 1998), p. 333-339.

⁷⁰ Esping-Andersen, The Three Worlds, p. 17-34.

სოციალური დაცვის სისტემას. ამ ქვეყნებში სოციალური ქსელის ძირითადი ელემენტებია: სოციალური დაზღვევა, ოჯახზე დაფუძნებული მხარდაჭერა და შესაბამისი საგადასახადო-ტრანსფერული სისტემები, სოციალური მომსახურების ინფრასტრუქტურა⁷¹.

კონტინენტალურ-ევროპული სოციალური მოდელი, დაზღვევის ეფექტიანი სისტემის მეშვეობით უზრუნველყოფს ადამიანთა დაცვას ძირითადი რისკებისგან (უმუშევრობა, ინვალიდობა, ავადმყოფობა და უბედური შემთხვევა, შრომისუუნარობა) დასაქმების პერიოდში. ყველა ამ შემთხვევაში ერთნაირი სამართლებრივი გარანტია არსებობს ფულადი, სასაქონლო ან მომსახურების სახით დახმარების მისაღებად. სოციალური დაზღვევის მომსახურება, როგორც წესი, ფინანსდება ხელფასებზე დაფუძნებული სოციალური დანარიცხებიდან და მისი უზრუნველყოფა ხდება ადრე გამომუშავებული შემოსავლების საფუძველზე. სოციალური დაცვის ღონისძიებებს ავსებს სოციალურ დახმარებათა სფეროში გაწეული ხარჯები მათთვის, ვინც აღმოჩნდება გაჭირვებულ მდგომარეობაში⁷².

მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ სკანდინავიის ქვეყნებმა (შვედეთი, ნორვეგია, დანია) ჩამოაყალიბეს კეთილდღეობის სახელმწიფოს უნიკალური ფორმა, რომელიც ეფუძნება უნივერსალურობას, მაღალი გადასახადების სისტემას და სოლიდარულ გადანაწილებას. ტრანსფერული გადარიცხვები უშუალოდ გადასახადებიდან ფინანსდება და უნივერსალურად გაიცემა, ანუ არ არის დამოკიდებული ადრე შესრულებულ სამუშაოზე. ამის მაგალითად გამოდგება შემოსავლებისგან დამოუკიდებელი სახალხო პენსია და უმუშევრობის შემწეობა დანიაში⁷³. საგადასახადო და სოციალური გადარიცხვების სისტემებში ამას ჰქვია ინდივიდუალური პრინციპი. ამ პრინციპის შედეგია, ადამიანს, რომელსაც სიცოცხლის მანძილზე საკუთარი შრომით არანაირი შემოსავალი არ ჰქონია, ტრანსფერის მიღება მაინც შეუძლია.⁷⁴ ესპინგ-ანდერსენის კლასიფიკაციით, კეთილდღეობის სახელმწიფოს სამი ძირითადი მოდელია: ლიბერალური, კონსერვატიული და სოციალური-დემოკრატიული. სწორედ ეს უკანასკნელი ასახავს სკანდინავიურ სისტემას, რომელიც ყველაზე მეტად მიიჩნევა საყოველთაო კეთილდღეობის მოდელად.

კეთილდღეობის სახელმწიფოს თანამედროვე გამოწვევები

გლობალიზაციამ, დემოგრაფიულმა ცვლილებებმა და ნეოლიბერალურმა ეკონომიკურმა პოლიტიკამ ბოლო ათწლეულებში მნიშვნელოვნად შეცვალა კეთილდღეობის სახელმწიფოს ფუნქციები და მის წინაშე დააყენა ახალი

⁷¹ Olli Kangas and Economic, "Coming Late-Catching Up: The Formation of a Nordic Model", in Social Policy and Economic Development in the Nordic Countries, ed. O. Kangas and J. Palme (New York: Palgrave Macmillan, 2005), p. 17-59.

⁷² Gosta Esping-Andersen Why We Need a New Welfare State. (Oxford University Press, 2002) p. 14.

⁷³ Ibid. p. 14.

⁷⁴ Ibid. p.14-17.

სისტემური გამოწვევები. ეკონომიკური ინტეგრაციისა და ბაზრის ლიბერალიზაციის შემთხვევებში სახელმწიფო იძულებულია შეამციროს საჯარო დანახარჯები, ოპტიმიზაციის პოლიტიკის ფარგლებში გაამარტივოს სოციალური პროგრამები და კერძო სექტორთან გაანაწილოს პასუხისმგებლობა სოციალური უზრუნველყოფის სფეროში. შედეგად, კეთილდღეობის სახელმწიფო დგება დილემის წინაშე: როგორ შეინარჩუნოს სოციალური პასუხისმგებლობა ეკონომიკური ეფექტიანობისა და კონკურენტუნარიანობის პარალელურად.

თანამედროვე პირობებში განსაკუთრებით მწვავეა დემოგრაფიული დაბერების პრობლემა, რომელიც ზრდის პენსიონერთა წილს მოსახლეობაში და აჩენს საფრთხეს სოციალური დაცვის სისტემის მდგრადობისათვის. ამასთან, შრომის ბაზრის ტრანსფორმაციამ დროებითი დასაქმების, არაფორმალური შრომისა და დიგიტალური ეკონომიკის ზრდამ შეამცირა ტრადიციული სოციალური დაცვის ბენეფიციართა წრე და გაართულა სოციალური პოლიტიკის მიზნობრივი მართვა.

გლობალიზაციამ ასევე გაამძაფრა ეკონომიკური უთანასწორობა: კაპიტალი უფრო მობილური გახდა, ხოლო სამუშაო ძალა ნაკლებად დაცული. ეს ქმნის სოციალურ დაპირისპირებებს და იწვევს საზოგადოების პოლარიზაციას, რაც საფრთხეს უქმნის სოციალური სოლიდარობის პრინციპს, რომელიც კეთილდღეობის სახელმწიფოს საფუძველს წარმოადგენს.

ნეოლიბერალური ეკონომიკური პოლიტიკისას ხშირად პრიორიტეტად განიხილება საბაზრო ეფექტიანობა და ეკონომიკური ზრდა, მაშინ, როდესაც სოციალური დაცვის სფერო ექცევა მეორე პლანზე. შედეგად, სახელმწიფოს როლი სოციალური არათანასწორობის შემცირებაში მცირდება, ხოლო მოქალაქეთა კეთილდღეობა უფრო მეტად დამოკიდებული ხდება ინდივიდუალურ შესაძლებლობებსა და კერძო სექტორის ქცევაზე.

ამასთანავე, თანამედროვე გამოწვევებს შორის აღსანიშნავია ამინდის ცვლილება, ტექნოლოგიური პროგრესი და გლობალური კრიზისები (მაგალითად, პანდემიები), რომლებიც მოითხოვენ სოციალური პოლიტიკის ახალ ფორმებს მწვანე ეკონომიკის, სოციალური ინოვაციების და სამოქალაქო სოლიდარობის მოდელების განვითარებას. კეთილდღეობის სახელმწიფოს გადარჩენა და განახლება შესაძლებელი გახდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ სახელმწიფო შეძლებს დააბალანსოს ეკონომიკური დისციპლინა სოციალური სამართლიანობის პრინციპებთან და განავითაროს ისეთი სისტემები, რომლებიც მოქნილად რეაგირებენ გლობალურ ცვლილებებზე.

დასკვნა

საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფოს ფორმირება დინამიკური პროცესის შედეგია, რომელიც ეფუძნება ისტორიულ, ეკონომიკურ, პოლიტიკურ და კულტურულ ფაქტორებს. ანტიკური ფილოსოფოსების იდეებიდან, შუა

საუკუნეების მორალური ხედვებიდან, XIX საუკუნის სოციალისტური კონცეფციებიდან, XX საუკუნის სამართლებრივი და სამოქალაქო სახელმწიფოს მექანიზმებიდან, და XXI საუკუნის სრულყოფილი სოციალური სახელმწიფოს მოდელებიდან გამომდინარე, შესაძლებელია დაინახო, რომ სოციალური სახელმწიფო არის კომპლექსური ინსტიტუციური სისტემა, რომელიც მაქსიმალურად ცდილობს საზოგადოების ყველა წევრის კეთილდღეობის უზრუნველყოფას. მისი ძირითადი არსია სოციალური სამართლიანობის, თანასწორობისა და ეკონომიკური სტაბილურობის ერთიანი ბალანსის შექმნა. მიუხედავად თანამედროვე გამოწვევებისა, კეთილდღეობის სახელმწიფოს მოდელები კვლავ რჩება დემოკრატიული მმართველობისა და ადამიანის ღირსების დაცვის ფუნდამენტურ საფუძვლად.

დღეს, სოციალური სახელმწიფოს იდეა გამოიხატება არა მხოლოდ სოციალურ დახმარებაში, არამედ ეკონომიკური სტაბილურობის, სამართლიანობის, განათლების, კულტურისა და ტექნოლოგიური პროგრესის ხელშეწყობაში. ქვეყნის მოქალაქეების ჩართულობა, ფინანსური სოლიდარობა, სამართლებრივი გარანტიები და სოციალური პოლიტიკის სისტემურობა წარმოადგენენ საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფოს ერთობლივ პრინციპებს. თანამედროვე სოციალური სახელმწიფოს პრაქტიკა ადასტურებს, რომ მისი ეფექტურობა დამოკიდებულია არა მხოლოდ სახელმწიფოებრივ ღონისძიებებზე, არამედ მოქალაქეთა ცნობიერებასა და აქტიურ ჩართულობაზე.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Aristotle. Politics. Translated by Benjamin Jowett. Oxford University Press, 1885.
2. Beveridge, William. Social Insurance and Allied Services. London: HMSO, 1942.
3. Campanella, Tommaso. La Città del Sole. Palgrave Macmillan, 2016.
4. Campanella, Tommaso. The City of the Sun. London: Verso, 1981.
5. Esping-Andersen, Gøsta. The Three Worlds of Welfare Capitalism. Princeton University Press, 1990.
6. Esping-Andersen, Gøsta. Why We Need a New Welfare State. Oxford: Oxford University Press, 2002.
7. Fontaine, Philip. "Menger, Jevons, and Walras Un-Homogenized, De-Homogenized, and Homogenized: A Comment on Peart." The American Journal of Economics and Sociology 57, no. 3 (July 1998).
8. Kangas, Olli, and Joakim Palme, eds. "Coming Late-Catching Up: The Formation of a Nordic Model." In Social Policy and Economic Development in the Nordic Countries. New York: Palgrave Macmillan, 2005.
9. Keynes, John Maynard. The General Theory of Employment, Interest and Money. London: Macmillan, 1936.
10. Marx, Karl, and Friedrich Engels. The German Ideology. New York: International Publishers, 1970.
11. Pareto, Vilfredo. Manual of Political Economy. Translated by Ann S. Schwier and Alfred S. Schwier. New York: Augustus M. Kelley, 1971.
12. Plato. The Republic. Translated by G. M. A. Grube. Hackett, 1992.
13. Stein, Lorenz von. History of the Social Movement in France: 1789 to the Present. Paris: F. A. Brockhaus, 1850.
14. Titmuss, Richard. Essays on the Welfare State. London: Allen & Unwin, 1958.
15. Von Stein, Lorenz. The History of the Social Movement in France. Leipzig: 1850.